

To instruktører - en co-produktion - to film

forfatter: Signe Byrge Sørensen

Signe Byrge Sørensen var producer på den danske version af filmen, og med på optagelserne i Zimbabwe. Hun beskriver her hvordan produktionsprocessen forløb fra idé til redigering.

Den danske film, "On-line med forfædrene - en rejse i afrikansk erindring", har en helt speciel produktionshistorie. De to instruktører: Helle Toft Jensen og Prudence Uriri, og deres produktionsselskaber, SPOR Media i Danmark og Capricorn Video Unit i Zimbabwe, afprøvede med projektet en ualmindelig samarbejdsform inden for international co-produktion. Udover en almindelig co-produktion var der tale om et intensivt samarbejde mellem to instruktører, en fra Nord og en fra Syd, både i researchfasen og under selve optagelserne.

Idé, research og finansiering

I 1996, da Prudence var på Ebeltoft Filmhøjskole, mødte de to instruktører hinanden og fik ideen til et fælles filmprojekt med arbejdstitlen: "Cultural Friction". Over de næste tre år rejste Helle til Zimbabwe to gange, så de sammen kunne foretage research samt finde de to hovedpersoner og filmens øvrige medvirkende. Hver for sig rejste de penge til hver deres del af budgettet. De vidste fra starten, at de ville researche og optage sammen, men at de ville klippe hver deres version hver for sig, i hhv. Danmark og Zimbabwe, til hhv. et dansk/europæisk og et zimbabwisk/afrikansk publikum. Helle ville producere en lang dokumentarfilm, Prudence en serie på 5* 30 min. De mente, at dette var den bedste løsning, fordi

- de to instruktører ville have muligheden for at fortælle historien set gennem hver deres temperament
- de hver for sig kendte deres eget publikums behov bedst, og mente, at disse behov ville være for forskellige til, at eet produkt ville kunne fungere for begge grupper.
- tv-markederne er forskellige i Danmark og Zimbabwe. En serie med udgangspunkt i Zimbabwe ville være meget svær at afsætte i Danmark/Norden.

Der blev skrevet kontrakt mellem SPOR Media og Capricorn, der gjorde rede for hele samarbejdsstrukturen, og i løbet af foråret 1999 kom de støtte/co-produktions- og forkøbsaftaler, der var nødvendige for, at få finansieringen endeligt på plads. Optagelserne blev sat til seks uger i september og oktober 1999.

Af sted til Zimbabwe

Helle og jeg selv fra SPOR Media rejste i forvejen for at forberede produktionen og køre produktionsapparatet i stilling. Det havde vist sig at være svært at kommunikere om alle de nødvendige småting med Capricorn over email, så vi var ivrige for at komme af sted.

Capricorn sørgede for opholds- og arbejdstilladelser til os, inden vi kom, og så gik det ellers løs.

Sammen med produktionslederen på Cultural Friction, Jackie Cahi, der blev ansat af Capricorn specielt til denne produktion, fik vi indrettet et hjørne af Capricorns kontor og oprettet ekstra telefon-, fax- og email-linier. Vi afsluttede budgetter og regnskaber for forproduktionsfasen og lagde an til selve produktionsfasen.

Jackie og en assistent hjalp instruktørerne med at kontakte de medvirkende. De arrangerede aftaler med ejerne af de steder, vi gerne ville filme, bookede overnatningssteder og søgte tilladelser til at filme i nationalparker og på den nationale radio. Jackie og hendes hold var meget effektive, måske også lidt mere effektive end vores co-produktionspartner Capricorn var vant til. Det var tydeligt, også for os, at mærke forskellene i arbejdskulturen. Én af forskellene var måden at tackle uoverensstemmelser eller konflikter på. Hvor vi (fra Danmark) var tilbøjelige til at skære mest muligt ind til benet for at få sagens kerne belyst fra alle vinkler, var zimbabwerne mere tilbøjelige til ikke at sige deres mening - i hvert fald ikke med det sammen. Der opstod derfor situationer, hvor vi først bagefter fandt ud af, at der egentlig var et problem, fordi vi i situationen havde antaget, at når ingen råbte op, så var alt i orden.

Neden under det hele lå desværre, tror jeg, et ubehageligt levn fra kolonitiden. Hvor meget vi og de end forsøgte at overvinde denne arv, blev vores relationer med hinanden stadig umærkeligt påvirket af den sort/hvid og Nord/Syd-problematik, som vi netop var ude for at ændre på.

Parat til start

Efter tre ugers forberedelser ankom den danske lydmand fra Danmark, den zimbabwiske fotograf fra Namibia og den ene hovedperson, Busi, fra Libyen, hvor hun havde optrådt for alle de afrikanske ledere til et stort møde i OAU (Den Afrikanske Enhedsorganisation) sammen med sin musikgruppe, Imbongi. Vi var klar til optagelse.

Selve optagelserne foregik på den måde, at Helle og Prudence henholdsvis var foran og bagved kameraet, dvs. den ene instruerede de to hovedpersoner, Jimmy og Busi, og de personer, de skulle tale med, mens den anden gav instrukser til fotografen, lydmanden og jeg selv, der fungerede som assistent for dem alle sammen.

Denne model krævede lidt tilvænning for alle parter. Så længe Helle og Prudence var enige om fremgangsmåden, gik det fint, men når de ind imellem havde brug for at afklare nogle ting med hinanden, kunne der godt opstå forvirring. Det havde dog mest at gøre med det, at der var to instruktører, og mindre at gøre med kulturelle forskelle internt på holdet.

"Action" på fire sprog

Vi arbejdede hele tiden på fire sprog; engelsk som fællessprog og så shona, ndebele og dansk som delssprog mellem én eller flere på holdet. I starten prøvede vi at undgå at tale dansk med hinanden, så ingen skulle føle sig udenfor, men efterhånden som vi lærte hinanden bedre at kende, og når vi blev trætte, kunne der godt snige sig lidt dansk ind, uden at det syntes at genere nogen. De andre talte også shona og ndebele til hinanden, når de havde brug for det. Faktisk fik vi danskere meget ros af vores ndebele-talende chauffør, Raphael Khoza, fordi vi forsøgte at lære at hilse pænt både på shona og ndebele. Ndebele er et minoritetssprog i Zimbabwe, og det er sjældent, at shonatalende gør sig nogle anstrengelser for at lære at tale det.

En festlig konflikt

Den eneste gang de to instruktører var uenige om, hvorvidt der skulle filmes eller ej, var hos Busis bedsteforældre i en landsby udenfor Nkayi. Vi skulle filme, at Jimmy besøgte Busis familie for første gang. Ideen var, at de to skulle stå af bussen og gå hen til familien, og vi skulle filme deres møde - ligeså stille og roligt. Men naboer og venner havde andre planer. Busi er en kendt sanger i Zimbabwe, og rygtet om hendes besøg med et filmhold fra Harare og Danmark var løbet i forvejen. Da vi ankom, blev vi derfor modtaget af en hel landsby, der havde ventet på os i to dage og holdt fest imens. Der var over 100 mennesker, og de havde planlagt sange, danse og skuespil for os. Helle syntes, at denne uforudsete modtagelse var en fantastisk gestus, og at vi skulle filme alligevel, mens Prudence blev vred over, at aftalen med familien var blevet overtrådt, og absolut ikke syntes, der skulle filmes. Løsningen blev, at jeg filmede festlighederne med vores lille DV-kamera. Festens højdepunkt var, da instruktøren, Helle, blev budt op til dans af en yderst selvbevidst, ældre herre. (se vedlagte videoklip "Helle danser"). Traditionen på landet for modtagelsen af gæster lod sig ikke overrumple af en aftale med et filmhold fra byen, om at alt bare skulle være "normalt".....

Luk op i lovens navn!

Når der skal forhandles med politiet, er det gerne en stor fordel at have lokale repræsentanter til hjælp. De kender både reglerne og jargonen og kan ofte også tyde flere signaler, om hvad der egentlig er galt, end vi som udlændinge kan. Under en af optagelserne til "Cultural Friction" oplevede vi at få besøg af lovens håndhævere hele to gange med kun 10 minutters mellemrum. Først brasede en meget ophidset repræsentant for det zimbabwiske sikkerhedspoliti ind af døren, mens vi var i gang med at interviewe transvestit-dronningen Miss Peter Naomi Campwell på Queens Hotel i Harare. Den vrede politimand faldt heldigvis hurtigt til ro, da han så vores papirer og fandt ud af, at alt var i orden. Ti minutter senere fik vi besøg af to af hans kolleger fra en anden afdeling. De var mere grundige, gennemså alle papirer en gang til og krævede at se vores bånd igennem. Vi danskere overlod helt diskussionerne med myndighederne til vores lokale kolleger, og de var suveræne til på én gang at være høflige og korrekt, og samtidig holde fast i, at vi ikke havde gjort noget forkert. Vi var hele tiden klar over, at det i virkeligheden ikke handlede om tilladelser, men om, at vi var i et homoseksuel/ transvestit miljø, som myndighederne i Zimbabwe har et meget anstrengt forhold til. Derfor var vi glade for, at vi fulgte rådet fra vores lokale kolleger om at lægge disse optagelser i den sidste uge af optageperioden, ellers ville vi måske have haft flere af lovens håndhævere på besøg undervejs. Jimmy og Busis møde med Peter Naomi er med i den lange version af "On-line med forfædrene".

Blandt høvdinge og græsrodde

Ind imellem bevæger vi os som filmfolk ud på dybt vand, hvad enten vi er på ude- eller hjemmebane,. Den virkelige virkelighed tager over, og så er det bare om at følge med. Det skete for os i Zimbabwe, da vi skulle filme en scene hos en miljøorganisation, der arbejdede med traditionelle dyrkningsmetoder i det sydlige Zimbabwe. Prudence og Helle havde for ganske nyligt besøgt organisationen og planlagt dagens optagelser i detaljer sammen med ledelsen og de medvirkende. Desværre viste det sig, at vi havde fået en ny

repræsentant for organisationen med på selve dagen. Han var biolog, og han mente, at det var hans pligt at vise os samtlige typer miljøprojekter, der var i gang i området dvs. træplantning, vådområder etc. Derudover havde rygtet om, at vi skulle komme, spredt sig til hele området. Folk stod derfor allerede parat for at modtage os med sang, dans og fine taler mindst fire forskellige steder. Hvad gør man så, når man er et filmhold med skrappe deadlines? Man ser op mod solen, måler timerne til den går ned og holder fast i, at vi kun har aftalt at besøge ét sted. Den besked blev godtaget om end noget modstræbende, og enden på forhandlingerne blev, at vi alligevel blev kørt rundt fra landsby til landsby for om ikke andet at sige, at vi ikke kom! Det virkede selvfølgelig ikke, for hvert sted blev vi og bilerne omkranset af forventningsfulde børn og voksne. Samtidig hjalp det ikke på tidsplanen, at vi var nødt til at køre en omvej, først for at hente den lokale høvding, så vi kunne vise ham den nødvendige respekt og dernæst for at sørge for, at vi hele tiden kun kørte igennem områder, der var styret af den fraktion indenfor regeringspartiet, ZANU-PF, som "vores" høvding tilhørte. Hen på eftermiddagen nåede vi frem til det aftalte projekt, og mens solen gik ned bag træerne og skyggerne blev lange, fik vi endelig de optagelser, som vi havde kørt efter hele dagen. Da vi kørte hjem den aften, var både danskere og zimbabwere blevet lidt klogere på planlægning og politik på landet i det sydlige Zimbabwe. Alle disse optagelser faldt i øvrigt for klippekniven i de versioner, SPOR Media har produceret af filmen.

Efterarbejde i Nord og Syd

Alt i alt rejste vi ti mennesker i løbet af seks uger 8.000 kilometer på kryds og tværs af Zimbabwe. Da alle optagelserne var i hus, 10 min. før solen gik ned på den sidste optagedag, havde vi optaget 66 timers digital video. Næste skridt var at kopiere alle båndene til VHS, få dem skrevet ud på engelsk, shona og ndebele og få alt oversat til engelsk. Dette arbejde foregik på Capricorn.

Dernæst skulle råbåndene kopieres, så hver instruktør kunne få sit sæt. Det endte af tekniske grunde med at blive gjort i Danmark. Efterfølgende har Helle færdigklippet sin lange version (103. min). Dens endelige titel blev: "On-line med forfædrene - en rejse i afrikansk erindring". "On-line med forfædrene" blev vist på DR 2 i forbindelse med den temalørdag, som SPOR producerede i sammenhæng med Images of the World Festivalen i september 2000. Helle har desuden klippet en 58.30 minutters version af filmen til svensk og finsk tv og til international tv-distribution. Prudence arbejder stadig på at færdiggøre 5 x 28 min - en serie primært til det sydlige Afrika. Når begge film er færdige, skal de to instruktører mødes for at se hinandens film og evaluere hele processen. Forhåbentlig vil de kunne uddrage nogle interessante observationer om indhold og form bearbejdet af to forskellige personligheder. Projektet har i hvert fald gjort det muligt at opleve en del af den "virkelige" zimbabwiske "virkelighed" igennem to forskellige temperamenter, begge filminstruktører, begge kvinder, men med base hhv. i Nord og Syd. SPOR Media og Capricorn Video Unit planlægger at præsentere de forskellige versioner på seminarer til filmfestivaler og i dokumentarfilmkredse som oplæg til diskussion om samarbejdsformer og co-produktionsmetoder.